

Kulturowe echa Nowego Sadu

Ta trasa pokazuje, jak przestrzenie publiczne, przemieszczanie się, pamięć i codzienne interakcje kształtują zbiorową tożsamość Nowego Sadu. Ulice, mosty, parki, murale i wspólne przestrzenie zachęcają uczestników do refleksji nad tym, jak miasta wpływają na relacje między ludźmi, ich zachowania, pamięć i poczucie przynależności.

Informacje praktyczne

Miejsce rozpoczęcia: Plac Wolności
Nowy Sad, Serbia
(45°15'18.0"N, 19°50'43.4"E)

Czas trwania: ok. 130 minut
Dystans: 8 km pieszo
(około 10 000 kroków)

Potrzebne
materiały

Telefon
Wygodne buty
Opcjonalnie: notatnik

Poziom trudności: łatwy (płaska
trasa, miejskie strefy piesze)

Trzymaj się grupy, zachowaj ostrożność
w ruchu ulicznym i ciesz się spacerem po
mieście.

Potrzebujesz więcej
informacji?
Zeskanuj kod QR i
poznaj całą trasę.

Przystanek 1: Plac Wolności

Stoisz na centralnym placu Nowego Sadu. Na pierwszy rzut oka wydaje się on otwarty i znajomy, jak zwyczajna, codzienna przestrzeń publiczna.

Jednak przestrzenie publiczne nigdy nie są neutralne. W 1961 roku plac ten został przekształcony w plan filmowy. Na potrzeby filmu „Przemoc na placu” przestrzeń obywatelska stała się symbolem okupacji i strachu.

Pomnik Svetozara Mileicia, serbskiego prawnika, polityka, dziennikarza i jednego z głównych obrońców praw Serbów w XIX-wiecznych Austro-Węgrych, został tymczasowo zasłonięty i przekształcony w obelisk w stylu nazistowskim. Na krótką chwilę symboliczne serce miasta zostało wizualnie i emocjonalnie zmienione na coś zupełnie innego.

SCAN ME!

Ten plac nie zawsze miał takie samo znaczenie. Z biegiem czasu pełnił różne funkcje polityczne, kulturalne i społeczne. To, co widzimy dziś, jest tylko jedną z odsłon jego tożsamości. Znaczenie przestrzeni publicznych nieustannie się zmienia w zależności od tego, jak są wykorzystywane i interpretowane.

Idź dalej obok katedry ulicą Zmaj Jovina.

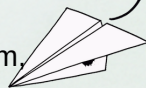
Przystanek 2: Ulica Zmaj Jovina

Ulica ta była niegdyś korzo, miejscem spotkań towarzyskich rządzonym przez niepisane zasady. Ludzie przychodzili tu, by patrzeć na innych i samemu być widzianym. Komunikacja odbywała się za pomocą spojrzeń, a nie słów. Ulica Zmaj Jovina pokazuje, jak przestrzeń publiczna może kształtować zachowania. Tworzy niewidzialne reguły dotyczące tego, jak ludzie nawiązują kontakty, jak powinni się zachowywać i jak zaczynają się relacje.

Dziś ulicę wypełniają kawiarnie, sklepy i nieustanny ruch. Komunikacja jest szybsza, bardziej bezpośrednia i często cyfrowa. A jednak, gdy zwolnisz, nadal możesz wyczuć ślady dawnego rytmu, ideę, że kontakt może zacząć się od czegoś tak prostego jak wymiana spojrzeń.

*Korzo to tradycyjny miejski deptak, na którym ludzie spacerują, spotykają się i spędzają razem czas. W Nowym Sadzie od pokoleń stanowi ważną część życia miasta, szczególnie pod koniec XIX i na początku XX wieku, gdy wieczorne spacer po Korzo były codziennym zwyczajem towarzyskim, który trwa do dziś.

Scan me

Gdy dojdiesz do końca ulicy, skręć w lewo i idź dalej. Po około 300 metrach budynek Maticy Serbskiej będzie po prawej stronie.

Przestrzeń publiczna nie jest neutralna. Wpływa na to, jak ludzie się zachowują i kto czuje się w niej mile widziany. Podczas gdy jedni swobodnie wyrażają siebie, inni mogą czuć się obserwowani, oceniani lub wykluczeni. Pojawia się więc ważne pytanie: dla kogo naprawdę jest ta przestrzeń i kto może czuć się w niej pomijany?

Przystanek 3: Matica Serbska

Matica Serbska została założona w 1826 roku w Peszcie, dzisiejszym Budapeszcie, a w 1864 r. przeniesiono ją do Nowego Sadu. Jest uznawana za najstarszą i najbardziej zasłużoną serbską instytucję kulturalną i naukową. Sam budynek był pierwotnie związany z fundacją Mariji Trandafil, przeznaczoną dla serbskich prawosławnych sierot. Wzniesiono go na początku XX wieku, a Matica Serbska przeniosła się do niego w 1928 roku.

Odpowiedź Mariji Trandafil nie ograniczała się do jednego wyboru. Jej dziedzictwo łączyło opiekę społeczną, edukację, wspólne przestrzenie i kulturę. Dlatego ten budynek jest tak ważny: pokazuje, jak prywatny majątek i osobista strata mogą zostać przekształcone w dobro publiczne oraz jak decyzja jednej osoby może na trwałe zapisać się w życiu miasta.

Matica Serbska wprowadziła się w 1928 roku do budynku wzniesionego w 1912 roku, a sierociniec przeniesiono do Sajlova.

Co jedna osoba może dać miastu,
aby przetrwało przez pokolenia?

Nowy Sad uhonorował wielką dobrodziejkę, nadając jej imię placowi, przy którym znajduje się siedziba Maticy Serbskiej, oraz szkole podstawowej w dzielnicy Veternik.

Marija Trandafil jest nie tylko postacią historyczną, lecz także przykładem tego, jak osobiste doświadczenia można przekształcić w dobro publiczne. Jej decyzja o przeznaczeniu majątku na edukację, kulturę i działalność dobroczynną pokazuje, że jednostki mogą kształtować społeczeństwo i miasta poprzez długofalowe zaangażowanie. Łączy to osobiste wartości z odpowiedzialnością obywatelską i pokazuje, jak troska może stać się częścią życia publicznego.

Przystanek 4: Ulica Gimnazijska – mural „Serbskie Ateny”

Ta ściana nie jest jedynie powierzchnią dla sztuki. To przestrzeń nieustannych przemian, debat i publicznego wyrażania poglądów. Na przestrzeni lat zyskiwała kolejne warstwy znaczeń.

Dla wielu mieszkańców i przedstawicieli lokalnej społeczności street artu mural „Jedyna prawda” francuskiego artysty Guillaume’a Alby’ego, znanego jako Remed, stał się ważnym symbolem współczesnej kultury miejskiej Nowego Sadu dzięki charakterystycznemu stylowi i wyrazistej obecności w centrum miasta.

W 2017 roku mural został nagle zamalowany nocą w ramach zatwierdzonego przez władze miasta remontu pasażu, bez wcześniejszej debaty publicznej. Decyzja ta wywołała silne reakcje artystów, aktywistów i mieszkańców.

Pojawiły się napisy graffiti, publiczne komentarze i dyskusje medialne, a sama ściana stała się miejscem obywatelskiej debaty o sztuce, przestrzeni publicznej i o tym, kto decyduje, co pozostaje widoczne w mieście.

W przeciwieństwie do wystaw galeryjnych murale pozostają częścią codziennego życia publicznego. Stają się elementem wizualnej pamięci miasta, opowiadając historie o ludziach, kulturze i atmosferze określonego czasu i miejsca. To, co jest eksponowane, zachowywane lub usuwane, często wynika z decyzji podejmowanych przez instytucje, artystów i społeczności. Decyzje te wpływają na sposób, w jaki historia jest pamiętana i interpretowana. Pojawia się więc kluczowe pytanie: kto decyduje o tym, co pozostaje widoczne w mieście?

Przystanek 5: Park Dunajski – Jezioro Łabędzie

Park jest związany z poetą Miką Antyciem, który pisał o miłości z czułością i szczerością. Nie idealizował jej jako czegoś doskonałego. Widział ją raczej jako coś prawdziwego, czasem kruchego, a czasem takiego, z czego trzeba umieć zrezygnować. Porównywał miłość do książki: jeśli zaczyna sprawiać ból lub staje się pusta, można ją zamknąć.

Park jest także przestrzenią kultury kształtowaną przez codzienne użytkowanie i wspólne doświadczenia. To miejsce, w którym ludzie zwalniają, obserwują i przebywają obok siebie. W przeciwieństwie do ulic nastawionych na przemieszczanie się ta przestrzeń sprzyja zatrzymaniu, refleksji i swobodnym kontaktom społecznym.

Jezioro w parku jest sztuczne. Powstało w 1895 roku, gdy dawne tereny podmokłe przekształcono w park publiczny. Niewielką wyspę nazwano pierwotnie imieniem cesarzowej Elżbiety, zwanej Sisi, a po jej zabójstwie w 1898 roku posadzono tam wierzbę płaczącą ku jej pamięci.

Przez wiele lat nad jeziorem żyła para łabędzi, Isa i Bisa. Stały się one ukochanymi symbolami Parku Dunajskiego dla kolejnych pokoleń mieszkańców Nowego Sadu.

Scan me

Przystanek 6: Nabrzeże Dunaju – ruch i wspólna przestrzeń

Stoisz teraz na nabrzeżu Dunaju. To jedna z najbardziej dynamicznych przestrzeni Nowego Sadu, nieustannie pełna ruchu i zmian.

W przeciwieństwie do wcześniejszych przystanków, gdzie ludzie zatrzymywali się, obserwowali lub wchodzili w subtelne interakcje, tutaj najważniejszy jest ruch.

Ludzie spacerują, jeżdżą na rowerach i mijają się bez zatrzymywania. Jedni są sami, inni razem. Niektórzy się spieszą, inni zwalniają. Ta trasa jest częścią EuroVelo 6, szlaku łączącego wiele krajów, kultur i doświadczeń. Nie jest to więc wyłącznie przestrzeń lokalna. Stanowi część czegoś większego.

Ale kluczowe pytanie brzmi:

Czy kiedy dzielimy przestrzeń z innymi, nie wchodząc z nimi w interakcję, nadal jesteśmy ze sobą połączeni?

Różne części nabrzeża są wykorzystywane na różne sposoby. Niektóre miejsca są gwarne i sprzyjają spotkaniom, inne wydają się spokojniejsze, bardziej lokalne lub służą głównie rekreacji. Pokazuje to, jak ruch i przestrzeń publiczna kształtują różne sposoby doświadczania miasta.

Nawet gdy nie wchodzimy ze sobą w bezpośrednią interakcję, wpływamy na wzajemne doświadczenia. Każdy nasz ruch oddziałuje na innych.

Idź w kierunku Mostu Varadińskiego (około 5 minut). Zatrzymaj się na środku mostu.

Przystanek 7: Most Varadiński – odbudowa i pamięć, most łączący ludzi

Podczas bombardowań NATO w 1999 roku mosty w Nowym Sadzie stały się czymś więcej niż elementami infrastruktury. Mieszkańcy gromadzili się na nich w geście protestu, solidarności i oporu, przekształcając te miejsca w symbole zbiorowej pamięci i obywatelskiej odwagi.

Poprzedni most został zniszczony podczas bombardowań, a ten, który widzisz dziś, jest odbudowaną konstrukcją. Zmienia to sposób, w jaki rozumiemy tę przestrzeń: nie tylko jako miejsce łączące ludzi, lecz także jako przypomnienie o stracie, odporności i możliwości odbudowy po zniszczeniu.

SCAN ME

Miasta kształtuje nie tylko budowanie, lecz także niszczenie i odbudowa. Przestrzeń publiczna przechowuje pamięć, nawet jeśli nie jest ona widoczna.

Pytanie brzmi: czy potrafimy ją dostrzec?

Zejdź z Mostu Varadińskiego w kierunku Podgrađa i podążaj schodami prowadzącymi do punktu widokowego poniżej Twierdzy Petrovaradińskiej.

Ciekawostka: droga z Podgrađa w okolice twierdzy obejmuje wejście po 214 stopniach.

Przystanek 8: Punkt widokowy w Podgrađu – „Czym jest chronione dziedzictwo?”

Stoisz teraz w punkcie widokowym w Podgrađu, z którego rozciąga się widok na Twierdzę Petrovaradińską i Dunaj. Widzisz stąd jeden z najbardziej rozpoznawalnych symboli Nowego Sadu. Twierdza Petrovaradińska jest objęta ochroną jako dziedzictwo kulturowe. Co to jednak właściwie oznacza?

Twierdza Petrovaradińska, wzniesiona w latach 1692-1780, jest chroniona, ponieważ reprezentuje stulecia wspólnej historii. To coś więcej niż budowla wojskowa. Z czasem stała się symbolem tożsamości miasta i pokazuje, jak miejsca zyskują nowe znaczenia wraz ze zmianami zachodzącymi w społeczeństwie.

Dziedzictwo to nie tylko obiekty. To przede wszystkim znaczenie.

Nie wszystko, co stare, jest chronione.
I nie wszystko, co chronione, jest rozumiane.

Kontynuuj zejście z Twierdzy Petrovaradińskiej w kierunku nadrzecznej promenady. Idź wzdłuż nabrzeża Dunaju, aż dotrzesz do boisk sportowych i strefy rekreacyjnej obok plaży Štrand.

Przystanek 9: „Dla kogo jest ta przestrzeń?” (sport i dostępność)

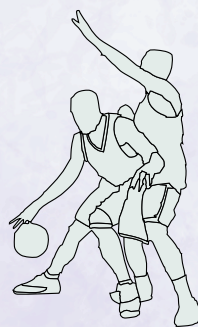
Znajdujesz się teraz w przestrzeni przeznaczonej do uprawiania sportu i aktywności fizycznej.

Znajdziesz tu:

boiska do koszykówki

siłownie plenerowe

otwarte strefy treningowe

Na pierwszy rzut oka może się wydawać, że jest to przestrzeń otwarta dla wszystkich. Gdy jednak przyjrzyś się uważniej, możesz zauważyć, że ludzie korzystają z niej i doświadczają jej na różne sposoby. Na to, jak swobodnie czują się podczas podejmowania aktywności, mogą wpływać takie czynniki jak pewność siebie, doświadczenie, wiek, płeć czy oczekiwania społeczne.

Nawet jeśli przestrzenie są fizycznie dostępne, nie zawsze wszyscy korzystają z nich w równym stopniu. Na uczestnictwo wpływają sposób ich zaprojektowania, kultura i pewność siebie.

Przystanek 10: Most Wolności – arcydzieło Hajdina

Stoisz teraz na Moście Wolności. Z tego miejsca rzeka, twierdza, panorama miasta i wiele miejsc poznanych podczas tej trasy łączą się w jeden spójny krajobraz.

Most Wolności, zaprojektowany przez serbskiego inżyniera Nikolę Hajdina i otwarty w 1981 roku, stał się jednym z najbardziej rozpoznawalnych symboli Nowego Sadu. Zniszczony podczas bombardowań NATO w 1999 roku i odbudowany w 2005 roku, jest dziś symbolem odporności, ciągłości i odrodzenia.

SCAN ME

Stąd miasto otwiera się przed tobą. Widok rozciąga się na Dunaj, twierdzę i miejski krajobraz, dając rzadką możliwość, by zrobić krok wstecz i spojrzeć na wszystko jako na całość.

Po przejściu przez ulice, parki i bardziej kameralne przestrzenie ten ostatni przystanek łączy główne tematy trasy: więź, ruch, pamięć i zmianę.

Podczas tej podróży można było zobaczyć, jak przestrzenie publiczne Nowego Sadu są kształtowane przez ruch, pamięć, interakcje i codzienne użytkowanie. Od militarnej i nadrzecznej przeszłości, której symbolami są Twierdza Petrovaradińska i Dunaj, po nowszą tożsamość Europejskiej Stolicy Młodzieży i Europejskiej Stolicy Kultury, Nowy Sad pokazuje, jak miasto zmienia się razem ze swoimi mieszkańcami. Ulice, parki, mosty, murale i wspólne przestrzenie nie tylko odzwierciedlają historię. Wpływają także na to, jak ludzie się przemieszczają, spotykają, uczestniczą w życiu miasta i budują poczucie przynależności. Jednocześnie mieszkańcy przekształcają miasto poprzez swoje wybory, zwyczaje, pytania i troskę o przestrzeń publiczną.

Tożsamość Nowego Sadu nie jest więc czymś stałym, lecz nieustannie tworzy się w relacji między miejscem, wspólnotą i codziennym życiem. Wolność w mieście nie oznacza jedynie swobody przemieszczania się, ale także świadomość i odpowiedzialność - uznanie, że wspólne przestrzenie stają się bardziej otwarte, dostępne i włączające, gdy ludzie razem z nich korzystają, szanują je i chronią.

Dofinansowane przez
Unię Europejską

Niniejsza broszura została
opracowana przez EDIT Center w
ramach projektu
Empower Youth, Explore Stories
(EYES)

Kontakt
EDIT Center
Nowy Sad, Serbia

editcentar@gmail.com
youtheditcenter@gmail.com

KONTAKT

editcentar.org

explorestories.eu

[edit_centar](https://www.instagram.com/edit_centar)

[infopolis_ns](https://www.instagram.com/infopolis_ns)

EDIT Centar

Infopolis –
Młodzieżowe
Centrum
Informacyjne

[edit.centar](https://www.tiktok.com/@edit.centar)

Dofinansowane przez
Unię Europejską

Sfinansowane ze środków UE. Wyrażone poglądy i opinie są jedynie opiniami autora lub autorów i niekoniecznie odzwierciedlają poglądy i opinie Unii Europejskiej lub Europejskiej Agencji Wykonawczej ds. Edukacji i Kultury (EACEA). Unia Europejska ani EACEA nie ponoszą za nie odpowiedzialności.